
L'ALT PENEDES: TERRITORI I SOCIETAT

ENRIC MENDIZÁBAL
Geògraf

SUMARI

1. La comarca de l'Alt Penedès, una invenció de fa tot just 65 anys

2. Els trets geogràfics bàsics de l'Alt Penedès

2.1. Els tres tipus de paisatge

2.2. La població

3. L'Alt Penedès a Catalunya

Bibliografia

ABSTRACT

L'article presenta una aproximació al fet comarcal de l'Alt Penedès des de diferents perspectives. A partir d'una revisió dels diferents intents de comarcalització, es planteja com el concepte «Alt Penedès» no apareix fins al 1932 i com la divisió del Penedès en tres unitats, Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf, només ha tingut entitat administrativa local des del 1987. Des de la perspectiva del territori i el paisatge, es distingeix entre el muntanyós, el de la vinya i l'urbà-industrial. Des de l'estudi de l'evolució demogràfica es destaca com, des del 1975, la comarca manté augments moderats de població que asseguren una estabilitat comuna a la majoria d'àrees de Catalunya que no van créixer o van créixer poc durant el període de «l'explosió demogràfica», del 1950 al 1975. Pel que fa a la relació entre població i territori, es destaquen dos elements importants: en primer lloc, el creixement de la mobilitat laboral externa als municipis de la comarca. En segon lloc, el fenomen de la «població temporal», és a dir, els volums de visitants que ocupen segones residències o realitzen un consum lúdic o cultural. Finalment, pel que fa a la relació de la comarca amb Catalunya, es presenta una revisió dels arguments que, des de la planificació regional i la geografia, han caracteritzat les interpretacions territorials de la comarca.

El artículo presenta una aproximación al hecho comarcal del Alt Penedès desde diferentes perspectivas. A partir de una revisión de los diferentes intentos de comarcalización, se plantea como el concepto «Alt Penedès» no aparece hasta 1932 y como la división del Penedès en tres unidades, Alto Penedés, Bajo Penedés y Garraf, solo ha tenido entidad administrativa local a partir de 1987. Des de la perspectiva del territorio y del paisaje, se distingue entre lo montañoso, la viña y el urbano industrial. Desde el estudio de la evolución demográfica se destaca como, desde 1975, la comarca mantiene aumentos moderados de población que aseguran una estabilidad común a la mayoría de las áreas de Cataluña que no crecieron o crecieron poco durante el periodo de la «explosión demográfica» de 1950 a 1975. En lo que se refiere a la relación entre la población y el territorio, destacan dos elementos importantes: en primer lugar, el crecimiento de la movilidad laboral externa a los municipios de la comarca. En segundo, el fenómeno de la «población temporal», es decir, los volúmenes de visitantes que ocupan residencias secundarias o realizan un consumo lúdico o cultural. Finalmente, en lo que se refiere a la relación de la comarca con el resto Cataluña, se presenta una revisión de los argumentos que desde la planificación regional y la geografía han caracterizado las interpretaciones territoriales de la comarca.

L'article présente une approximation à l'identité géographique de l'Alt Penedès depuis diverses perspectives. A partir d'une révision des différents essais de comarcalisation l'auteur présente comment la notion «Alt Penedès» surgit à la fin de 1932 et comment apparaît la division administrative du Penedès en trois unités: l'Alt Penedès, le Baix Penedès et le Garraf, lesquelles n'ont eu une identité qu'à partir de 1987. Depuis la perspective du territoire et du paysage, l'auteur différencie la montagne, la vigne et l'urbain industriel. De l'analyse de l'évolution démographique on peut souligner comment depuis 1975 la comarque a maintenu des accroissements soutenus de population qui assurent une stabilité commune à la majeure partie des zones de la Catalogne qui n'ont pas augmenté ou ont augmenté peu durant l'époque de l'explosion démographique, de 1950 à 1975. En ce qui concerne la relation entre la population et le territoire, on peut souligner deux éléments importants: en premier lieu l'accroissement du mouvement pendulaire extérieur aux villes de la «comarca». En second lieu, le phénomène de la «population temporelle» c'est à dire, le volume des visiteurs qui occupent des résidences secondaires ou réalisent une consommation ludique ou culturelle. Finalement, en ce qui concerne la relation entre la «comarca» et le reste de la Catalogne, l'auteur présente une révision des arguments qui, depuis l'aménagement régional et la géographie, ont caractérisé les interprétations territoriales de l'Alt Penedès.

The article presents an outline of the Alt Penedès from a number of different viewpoints. On the basis of an overview of different attempts at regionalisation, the author notes that the concept of «Alt Penedès» did not emerge until 1932, and that the present administrative division of the Penedès into three units, Alt Penedès, Baix Penedès and Garraf dates no further back than 1987. From the points of view of territory and landscape, a distinction is made between mountainous areas, vineyards and urban-industrial land. A study of demographic evolution reveals that since 1975 the region has maintained moderate population growth that ensures a stability common to most areas in Catalonia that either did not grow or grew very little during the «population boom» between 1950 and 1975. As regards the relationship between population and space, two important factors emerge: in the first place, the increase in labour mobility outside the region's municipalities. Secondly, the phenomenon of the «temporary population», that is, the number of visitors who either occupy second homes or else are recreation or culture consumers. Finally, regarding the region's relations with the rest of Catalonia, the author presents an overview of the arguments that, in terms of regional planning and geography, have characterised spatial interpretations of the Alt Penedès.

L'ALT PENEDEÈS: TERRITORI I SOCIETAT

1. La comarca de l'Alt Penedès, una invenció de fa tot just 65 anys

Començar per preguntar-se «què és l'Alt Penedès», o «què creiem que és l'Alt Penedès» no és pas una pregunta retòrica, ja que potser ara tenim molt clar que l'Alt Penedès és aquella comarca que segons la Llei 6/1987, del 4 d'abril, d'Organització Comarcal de Catalunya, tenia 515 km² i 25 municipis, i que

amb la modificació de 20 de desembre de 1989 té 592,41 km² i 27 municipis¹.

Però històricament, la percepció que la gent ha tingut del territori, així com la majoria de comarcalitzacions que s'han realitzat en la llarga sèrie de propostes sobre les comarques (i/o altres entitats territorials més o menys similars) que havia de tenir Catalunya fa que aquest concepte d'«Alt Penedès» no hagi existit fins fa relativament poc: tot just des de 1932. Vegem uns quants exemples amb les figures 1-14².

Figura 1. Les comarques a Catalunya ara fa mil anys

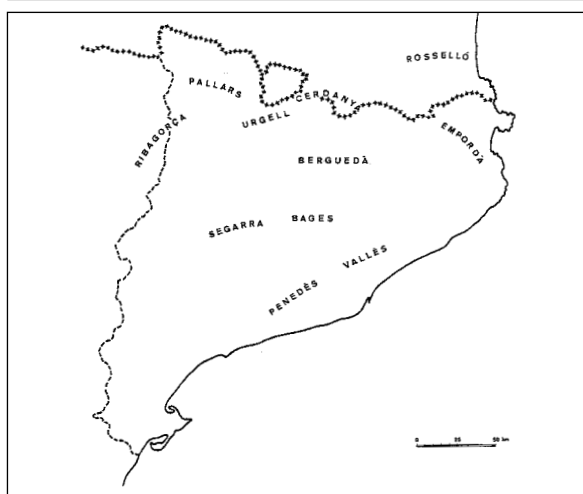
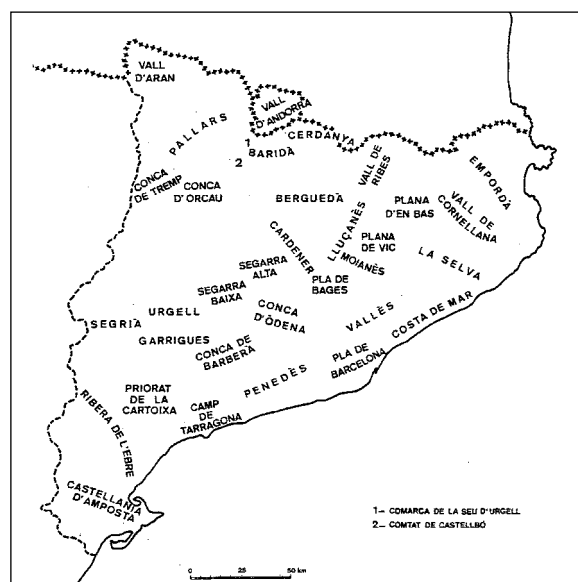

Figura 2. Les 23 comarques de Pere Gil, ara fa 400 anys

Figura 3. Les 34 comarques de Josep Aparici ara fa 300 anys

¹ Els municipis són Avinyonet del Penedès (29,12 km²), les Cabanyes (1,79 km²), Castellví de la Marca (28,49 km²), Font-rubí (37,00 km²), Gelida (26,73 km²), la Granada (6,57 km²), Mediona (47,61 km²), Olèrdola (29,87 km²), Pacs del Penedès (6,14 km²), el Pla del Penedès (9,45 km²), Pontons (26,86 km²), Puigdàlber, (0,40 km²) Sant Cugat Sès Garrigues (6,29 km²), Sant Llorenç d'Hortons (19,75 km²), Sant Martí Sarroca (35,59 km²), Sant Pere de Riudebitlles (5,35 km²), Sant Quintí de Mediona (13,89 km²), Sant Sadurní d'Anoia (18,65 km²), Santa Fe del Penedès (3,48 km²), Santa Margarida i els Monjos (17,39 km²), Subirats (55,78 km²), Torrelavit (23,94 km²), Torrelles de Foix (36,80 km²), Vilafranca del Penedès (19,63 km²) i Vilobí del Penedès (9,43 km²). Els dos municipis afegits són Castellet i la Gornal (46,84 km²) i Olesa de Bonesvalls (30,57 km²).

Font: Joan Vilà i Valentí i Josep Sarrion i Gualda (1992). *El sentit històric de la comarca a Catalunya*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.

Les figures 1, 2 i 3 mostren els noms de comarca que més o menys es perceben i utilitzen en tres moments diferents: al voltant de l'any 1000 (figura 1), en el moment que Pere Gil escriu la seva *Historia Cathalana* de 1600 (figura 2), i el moment que Josep Aparici escriu la *Description del Principado de Cataluña* el 1715 (figura 3). En totes tres figures apareix el nom de Penedès.

El professor Jesús Burgueño treballa sobre la història de les divisions territorials administratives des de ja fa temps, i la seva recerca ens ha ofert idees, reflexions i aproximacions excel·lents sobre aquest tema, ja sigui per Catalunya, pels Països Catalans o pel conjunt d'Espanya. En el seu llibre de 1995, titulat *De la vegueria a la província*, es pot trobar una sèrie de figures on es dibuixen els límits dels diferents ens administratius que es poden identificar amb comarques (en un sentit ampli), dels quals s'han reproduït les figures 4 (de 1650), 5 (finals de l'Antic Règim), 6 (1790-1812), 7 (1820), 8 (1828-1829) i 9

² Les figures que van del 4 al 16 han estat dibuixades per Jesús Burgueño, professor de geografia de la Universitat de Lleida. Les figures 10-16 no estan publicades, i cal agrair-li les facilitats donades per al seu ús.

Figura 4. Vegueries i veredas vers 1650

Font: Jesús Burgueño (1995). *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans (1790-1850)* Barcelona, Dalmau.

(1834). Es pot veure com en totes aquestes figures apareixen unes entitats territorials que tenen com a capital Vilafranca del Penedès, i que només en la de 1834 apareix el Vendrell com a ciutat de jerarquia similar a la de Vilafranca del Penedès. Es pot veure també en aquestes figures com l'àrea administrada per Vilafranca del Penedès acostuma ser molt més gran que l'Alt Penedès, ja que sovint inclou gran part

Figura 5. Corregiments i subdelegacions a la fi de l'antic règim

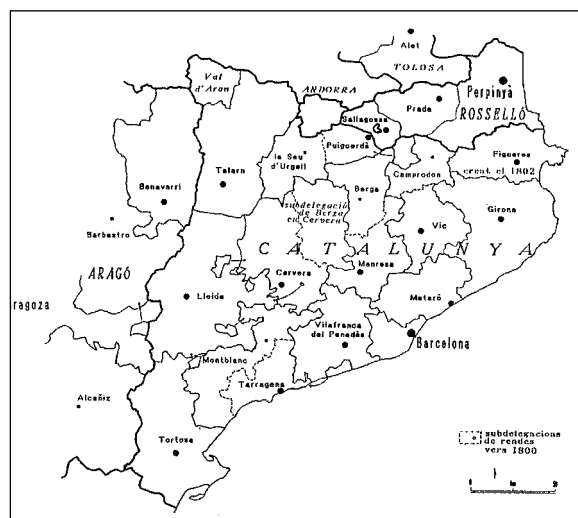
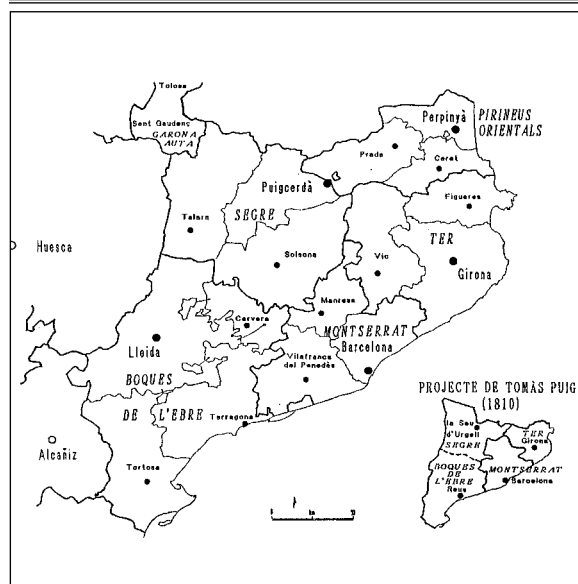

Figura 6. Departaments i districtes: 1790 (Catalunya Nord) i 1812 (Catalunya i Aragó)

del Garraf i del Baix Penedès actuals (i d'altres comarques).

Les figures 10, 11 i 12 exposen tres idees diferents. La figura 10 mostra el mapa de les comarques naturals i històriques de Norbert Font i Sagué dibuixat l'any 1897, on apareix el Penedès. El projecte de

Figura 7. Partits judicials i arrondissements (1820)

Figura 8. La reforma d'alcaldies majors (1828-1829)

Font: Jesús Burgueño (1995). *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans (1790-1850)* Barcelona, Dalmau.

1919 de divisió administrativa de la Mancomunitat de Catalunya mostra una àrea, la VIII, que es pot identificar amb el Penedès. El projecte de divisió comarcal de Pau Vila de 1930 exposa, de nou, el Penedès amb capital a Vilafranca del Penedès.

Finalment, cal observar les figures relacionades amb la Ponència de la Generalitat durant la Segona República. Tothom sap que les tres preguntes que es van enviar a tots els ajuntaments de Catalunya van ser «a quina comarca penseu que pertany el vostre poble», «a quin indret aneu principalment a mercat» i «si aneu també a un altre mercat».

La figura de les comarques (figura 13) pot semblar força confusa per la gran diversitat de respostes; i això és lògic si es té present que no hi ha una definició clara i explícita de què s'entén per comarca ni l'enquesta, ni entre qui havia reflexionat sobre la qüestió. La figura 13 mostra la pervivència de petites unitats territorials amb les quals els habitants se senten identificats. Aquestes 118 unitats eren les comarques que han estat considerades la base de qualsevol divisió territorial que no volgués esdevenir estranya i que cerqués, per tant, un consens ampli, i que hom podria anomenar populars. Malgrat que

Figura 9. Divisió territorial (1834). Províncies i partits judicials (departament i arrondissements)

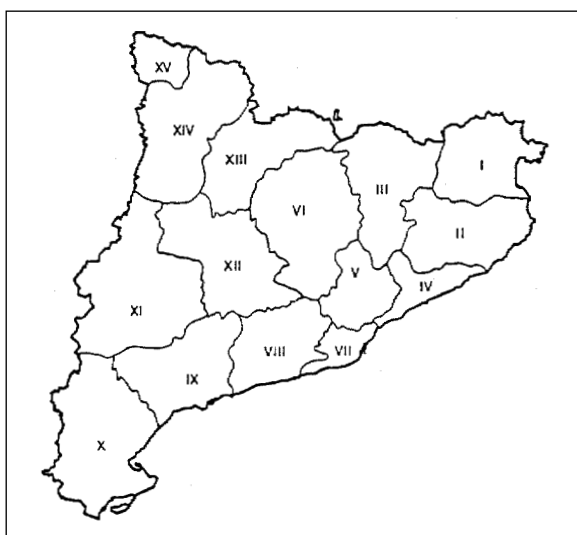

Figura 10. Comarques naturals i històriques segons N. Font i Sagué (1897)

Font: Ll. Casassas i F. Nadal (1983) «Les divisions administratives», a *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Geografia General*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 18, pàgs. 382-412.

Figura 11. Projecte de divisió administrativa de Catalunya elaborat pel Servei Geogràfic de la Mancomunitat l'any 1919

Font: F. Nadal i C. Montaner (1993). «El projecte de divisió administrativa de la Mancomunitat i els estudis sobre la comarcalització de Catalunya (1907-1919)», a *Professor Lluís Casassas. Geografia i territori*, Barcelona, Universitat de Barcelona, pàgs. 95-115.

aquesta primera interpretació territorial emanava d'un cert coneixement directe de l'opinió popular, fou considerada inoperant per la Ponència. Cal fixar-se com en aquesta figura surt el Penedès.

La figura 14, la de les àrees de mercat, tampoc no es considera massa clarificadora. Aquesta figura constituïa una aproximació al coneixement de la realitat econòmica de Catalunya, a base de desenvolupar la teoria dels llocs centrals que foren estimats com ubicats a les poblacions on es reunien els mercats setmanals tradicionals, i en van sortir 87. Cal tenir present que s'estava vivint en plena economia del carro, quan els desplaçaments eren forçosament lents i els transports difícils i gravosos, raó per la qual era molt directa i palesa l'empremta dels centres comarcals damunt les seves respectives rodalies. Per aquesta raó es pot veure com al Penedès apareixen tres centres de mercat: el Vendrell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

Cal fixar-se que tant la xifra de comarques populars (118) com la de mercats (87) trencava amb la tra-

Figura 12. Proposta de divisió comarcal i regional de Pau Vila (1930)

Font: P. Vila (1931). «Per a una solució del problema comarcal de Catalunya», a *El problema comarcal de Catalunya*, Barcelona, Casa del Vallès, pàgs. 95-139.

dició comarcal catalana, que sempre havia cercat un nombre no massa elevat de comarques. Així, la Ponència, deixant de banda els resultats de les dues primeres preguntes, va fer una primera proposta de 28 demarcacions (figura 15) —on torna a sortir el Penedès—, que representa una reducció respecte els 36 partits judicials existents; després de realitzar nombrosos viatges i consultes (vegeu Lluç i Nel·lo, 1983), les comarques proposades van ser 32 (figura 16): és en aquesta figura on surt l'Alt Penedès com a tal i amb aquest nom per primera vegada.

En resum, fins no fa gaire, tant en l'imaginari de la gent com en els treballs científics, com en les propostes polítiques per a l'administració del territori, la unitat i el nom més habitual per a l'àrea que envolta Vilafranca és Penedès. La divisió d'aquesta àrea en tres (Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf) és recent, i només ha tingut una certa entitat en l'Administració pública catalana des de 1987.

2. Els trets geogràfics bàsics de l'Alt Penedès

El Penedès és un fragment de la Depressió Prelitoral que té a un extrem el Baix Llobregat i a l'altre el

Camp, i que està encaixonat entre la Serralada Prelitoral i la costa mediterrània; si es vol deixar fora del Penedès l'àrea de Vilanova i la Geltrú, el límit estaria format per la Serralada Litoral. L'Alt Penedès limita al nord i el nord-oest amb les serres d'Ancosa, de Mediona i de Font-rubí (Serralada Prelitoral); al sud, amb la serra de Marina, amb la formació de l'Àliga i la serra d'Olèrdola (Serralada Litoral); el límit oest està més enllà del riu Foix i de la riera de Pontons, i el límit est no arriba al riu Llobregat. En resum: l'Alt Penedès té uns límits encara més imprecisos, físicament parlant, que els que pot tenir el Penedès. És difícil, per no dir impossible, de trobar uns límits territorials clars de qualsevol part de la superfície terrestre, amb les excepcions de les illes o d'algunes penínsules. Per aquesta raó no cal justificar l'existència de l'Alt Penedès per uns suposats límits muntanyencs o de divisòria d'aigües, ja que els límits de l'actual comarca de l'Alt Penedès vénen donats per una decisió política.

2.1. Els tres tipus de paisatge

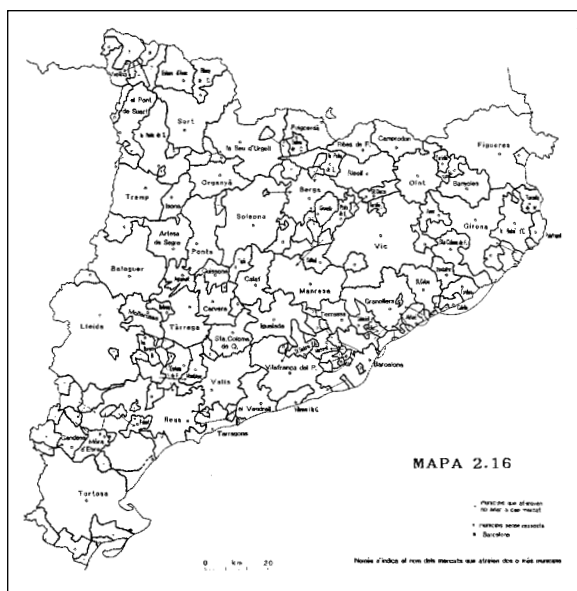
Un cop sabuda la imprecisió científica dels límits del territori a analitzar, així com la seva precisió politicoadministrativa, s'ha de fer referència als tres tipus

Figura 13. Comarques segons l'enquesta als ajuntaments (1932)

Font: Elaboració de Jesús Burgueño, inèdit.

Figura 14. Mercats segons l'enquesta als ajuntaments (1932)

Font: Elaboració de Jesús Burgueño, inèdit.

de paisatge que formen el territori de l'Alt Penedès, que vénen definits per la figura 17. Aquesta figura prové del llibre *L'Alt Penedès. Una comarca dinàmica als confins metropolitans*, dirigit per Lluís Casassas i publicat el 1991 per la Caixa de Catalunya. Com es pot veure, hi ha tres tipus de paisatge: el muntanyós, el de la vinya, i l'urbà-industrial.

El paisatge muntanyós està ocupat majoritàriament per l'agricultura no relacionada amb la vinya, pels boscos (o arbredes) que queden a la comarca i per les urbanitzacions que havien estat segones residències. Aquestes urbanitzacions s'estan convertint cada cop més en àrees de primeres residències, ocupades per gent que ve de la resta de la regió metropolitana de Barcelona i que busca un lloc tranquil, proper a centres urbans que disposin dels serveis necessaris pels quefers més quotidians (com Vilafranca del Penedès), proper i/o ben comunicat amb Barcelona.

El paisatge de la vinya és el que està en el cap de tothom quan es parla del Penedès o de l'Alt Penedès: és un terreny pla, més o menys ondulat, amb camps de vinya pertot arreu. És un paisatge molt humanitzat, ja que des de qualsevol nucli de

població es poden veure els nuclis propers i veïns. En aquest paisatge es dona la base econòmica de la comarca, ja que és la productora de la primera matèria principal de l'agricultura, de la indústria, del comerç, del turisme de curta estada: el raim.

La importància del paisatge de la vinya a l'Alt Penedès és considerable sigui quin sigui l'aspecte que es vulgui estudiar, sigui quina sigui l'escala territorial que es vulgui utilitzar. En la figura 18, en un mapa del món amb la distribució global de la viticultura, l'àrea del Penedès hi és present. Pel que fa a Espanya, es pot veure a les figures 19 (la vinya a l'antiguitat), 20 (la vinya a l'Edat Mitjana), 21 (la vinya a l'Edat Moderna) i 22 (la vinya a l'actualitat) com l'àrea del Penedès és important.

El paisatge de la vinya, amb els accessoris que l'acompanyen, com poden ser les visites a caves, cellers i vinateries, amb tastos i compra de vins i caves, amb la visita d'exemples arquitectònics relacionats amb la vinya molt interessants (des de masies fins a edificis acabats de fer), és motiu de propaganda del territori i de la societat on es troba: només cal veure l'assiduitat amb què apareixen a les revistes de viatges³.

Figura 15. La divisió territorial de la Generalitat republicana (1932-1936). Primer projecte, 28 demarcacions

Font: Elaboració de Jesús Burgueño, inèdit.

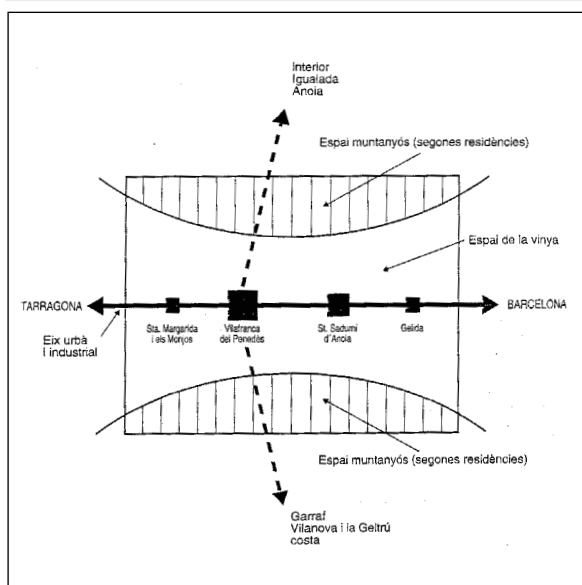
Figura 16. La divisió territorial de la Generalitat republicana (1932-1936). Segon projecte, 9 regions i 38 comarques (versió decretada el 1936)

Font: Elaboració de Jesús Burgueño, inèdit.

El paisatge urbà i industrial és el que es troba a l'eix central de l'Alt Penedès: pel que fa a la xarxa viària, el pas del ferrocarril, de l'autopista, d'una part important de la N-340, de la C-243 (Vilafranca del

Figura 17. Estructura territorial de l'Alt Penedès

Font: Ll. Casassas (director), 1991. *L'Alt Penedès. Una comarca dinàmica als confins metropolitans*. Barcelona, Caixa de Catalunya.

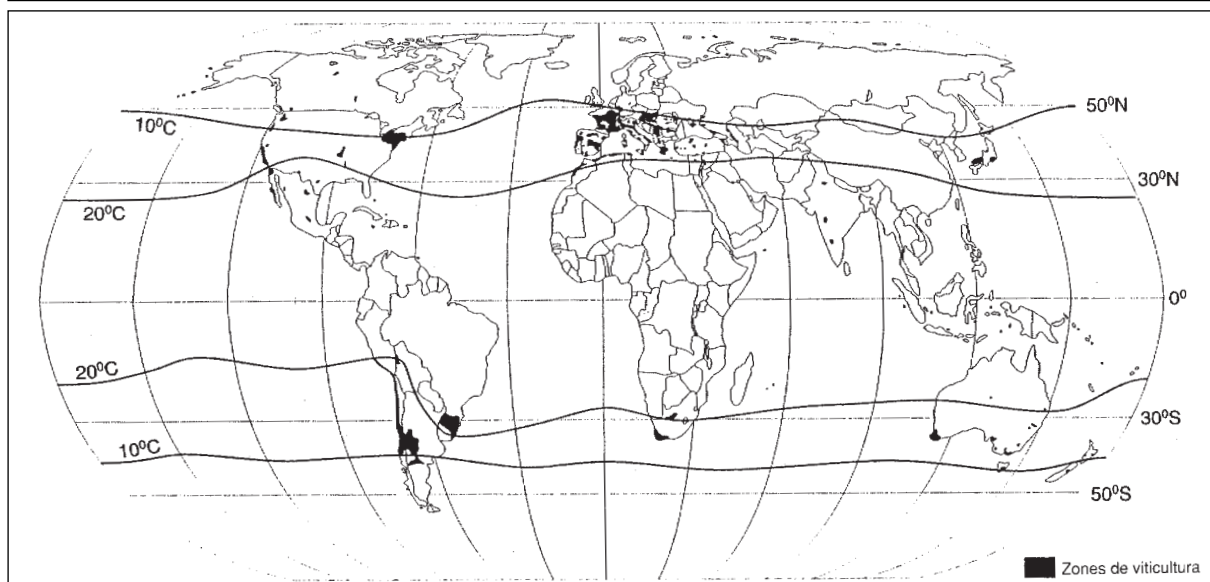
Penedès-Sant Sadurn d'Anoia-Martorell); respecte als nuclis de població, es troben els principals (Gelida, Sant Sadurn d'Anoia, Santa Margarida i els Monjos, Vilafranca del Penedès) amb els serveis més importants; així mateix, les principals àrees, zones i polígons industrials es troben al voltant d'aquests nuclis i prop dels eixos viaris. Aquest eix que forma el paisatge urbà i industrial de l'Alt Penedès és la part més visiblement dinàmica de la comarca.

2.2. La població

Durant l'etapa coneguda com «explosió demogràfica» a Catalunya, que va de 1950 a 1975, la població de l'Alt Penedès va augmentar a uns ritmes inferiors als del conjunt de Catalunya, i no cal dir respecte a les parts més properes a Barcelona. Però a la darrera etapa de la història demogràfica de Catalunya, que s'inicia el 1975 i que es caracteritza per una estabilitat numèrica i uns ritmes de

³ Dos exemples recents són les revistes *Geo*. *Una nueva visión del mundo*, que en el número 93 d'octubre de 1994, dedica les pàgines 50-90 a «La España del vino», i *Descobrir Catalunya*, que en el número 15, de novembre de 1998, dedica el dossier central (pàgines 60-109) a les «Terres de vi».

Figura 18. Distribució de les àrees de viticultura al món

Font: Tim Unwin (1996), *Wine and the vine. An historical Geography of viticulture and the wine trade*, Londres, Routledge.

creixement molt minsos, existeixen determinades parts del territori català on hi ha un cert augment de població, que evidentment no es pot comparar amb els que es donaven durant «l'explosió demogràfica», però que sí que en una etapa d'estabilitat destaquen prou. I aquest és el cas de l'Alt Penedès.

Tal com es pot observar en la taula 1, les taxes de creixement anual acumulatiu de la població de Catalunya per als períodes 1981-1986, 1986-1991 i 1991-1996 són minsos; per al conjunt de l'Àmbit Metropolità definit pel Pla Territorial General de Catalunya, per als mateixos períodes, aquestes taxes són minsos o negatives. En canvi, per a àrees com l'Alt Penedès, que estan mitjanament ben comunicades amb les àrees metropolitaniques si és que no en formen part tot estant als seus límits, reben suficient població per immigració, que a més és jove-adulta i, per tant, en edat de tenir fills (i que trigaran a morir-se), com perquè els seus creixements siguin importants.

És important tenir present algunes coses d'aquest creixement de la població que està empadronada en municipis de l'Alt Penedès. La primera és que una part important d'aquests nous nadius no treballa a la comarca, i per tant és una població que només hi és al vespre-nit, però els seus fills sí van a l'escola a l'Alt Penedès. La segona, que ha suposat un cert canvi en l'estructura per edats i, per tant, el consum de béns i serveis ha canviat: per entendre'ns, que calen més béns i serveis per a adults-joves i els seus

fills i filles, perquè aquesta població abans no hi era i ara sí.

Però a l'Alt Penedès es pot trobar una població de manera més o menys habitual que no hi és empadronada: són les persones que ocupen les segones residències els caps de setmana i els períodes de vacances (els estiuiejants); són les persones que van a passar un dia per visitar una cava o un celler i observar el procés de creació que va des de les vinyes a l'acte de beure; són les persones que van a veure algun dels esdeveniments tradicionals relacionats amb el món dels castellers o amb alguna fira o festa (com la del Gall, la dels Enamorats, la Setmana del Cava, etc.).

Comptabilitzar tota aquesta població és força difícil, però des del Centre d'Estudis Demogràfics (CED) s'ha fet un intent aproximatiu de l'estacionalitat de la població per a tots i cadascun dels municipis de Catalunya. L'origen d'aquest intent és un encàrrec del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya que va realitzar l'hivern de 1992 al CED, i s'han obtingut 24 xifres de població corresponents al conjunt de dies laborables i de dies no laborables de cada mes, així com una població mitjana anual i una capacitat màxima de població; les dades obtingudes fan referència a l'any 1991⁴.

Els resultats per a l'Alt Penedès es poden veure a la figura 23. Sense haver de construir cap edifici

Figura 19. Vinyes i vins en l'antiguitat

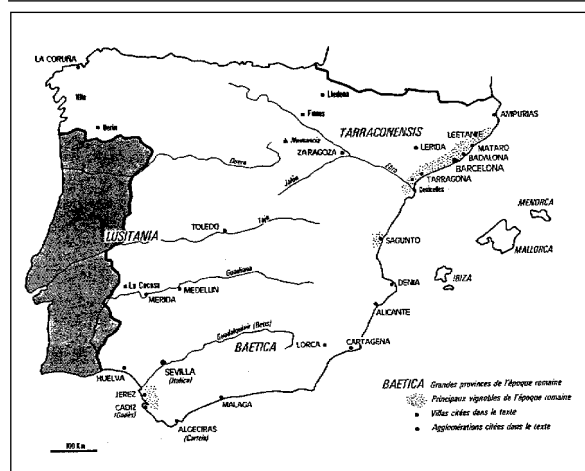
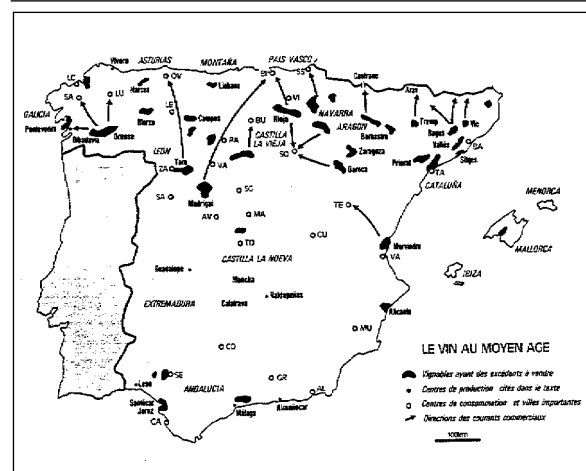

Figura 20. Vinyes i vins en l'Edat Mitjana

Font: Alain Huetz de Lempis (1993). *Vignobles et vins d'Espagne*. Burdeus, Presses Universitaires de Bordeaux.

nou, a l'Alt Penedès podrien dormir prop de 115.000 persones. Si la població del cens de 1991 era de gairebé 70.000 persones, la mitjana anual era de 78.000: això vol dir que si es distribuïssin les persones que van i que surten a l'Alt Penedès al llarg de l'any de manera homogènia, cada dia hi hauria una mitjana de 8.000 persones més. Com és obvi, els dies laborables tenen una població inferior als dies festius (75.000 i 85.000 respectivament), ja que són aquests els que s'utilitzen més per realitzar les activitats de lleure. Al llarg de l'any es pot veure una distribució força constant, ja que la població que hi ha cada mes tant els dies festius com els laborables és força similar.

No cal dir que la presència d'aquesta població que utilitza l'Alt Penedès per al seu lleure de caps de setmana, vacances d'estiu o Setmana Santa, o que hi va a fer un tast de vi o cava, té uns efectes territorials molt importants: aquestes 8.000 persones de més que hi ha de mitjana cada dia consumeixen béns i serveis, i per tant hi ha d'haver els equipaments necessaris (des de farmàcies fins a botigues passant per caixers automàtics) per tal d'abastir a aquesta població. A més, cal tenir present els bene-

⁴ Hi ha diverses publicacions on es pot trobar explicat aquest treball així com els resultats més generals: vegeu Mendizábal (director, 1994) o Mendizábal i Sánchez (1998).

Taula 1. Evolució de la població de dret, 1975-1996

	Alt Penedès		Àmbit Metropolità		Catalunya	
	població	r	població	r	població	r
1975	60.958		4.019.713		5.660.393	
1981	64.894	1,26	4.238.876	1,07	5.956.414	1,02
1986	67.005	0,64	4.229.527	-0,04	5.978.638	0,07
1991	69.863	0,84	4.264.422	0,16	6.059.494	0,27
1996	73.196	0,94	4.228.048	-0,17	6.090.040	0,10

r: taxa de creixement anual acumulativa en %

Font: Institut d'Estadística de Catalunya, *Estadística comarcal i municipal* 1997.

Figura 21. Vinyes i vins en l'Edat Moderna

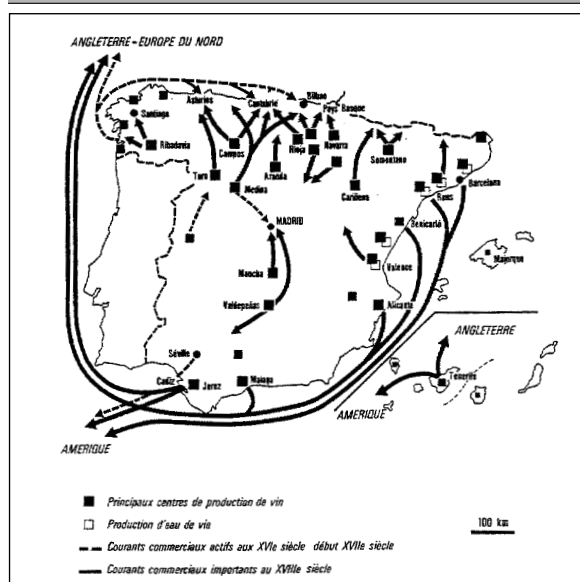
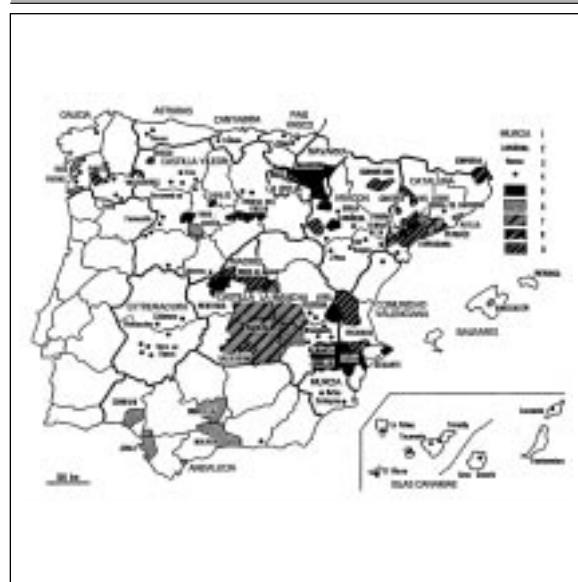

Figura 22. Vinyes i vins d'Espanya, en l'actualitat

Font: Alain Huetz de Lempis (1993). *Vignobles et vins d'Espagne*. Burdeus, Presses Universitaires de Bordeaux.

ficis econòmics que representa per a l'Alt Penedès el consum que efectua aquesta població estacional, que si bé es pot dir que no és de l'Alt Penedès, sí que es pot dir que s'hi està molt temps⁵.

3. L'Alt Penedès a Catalunya

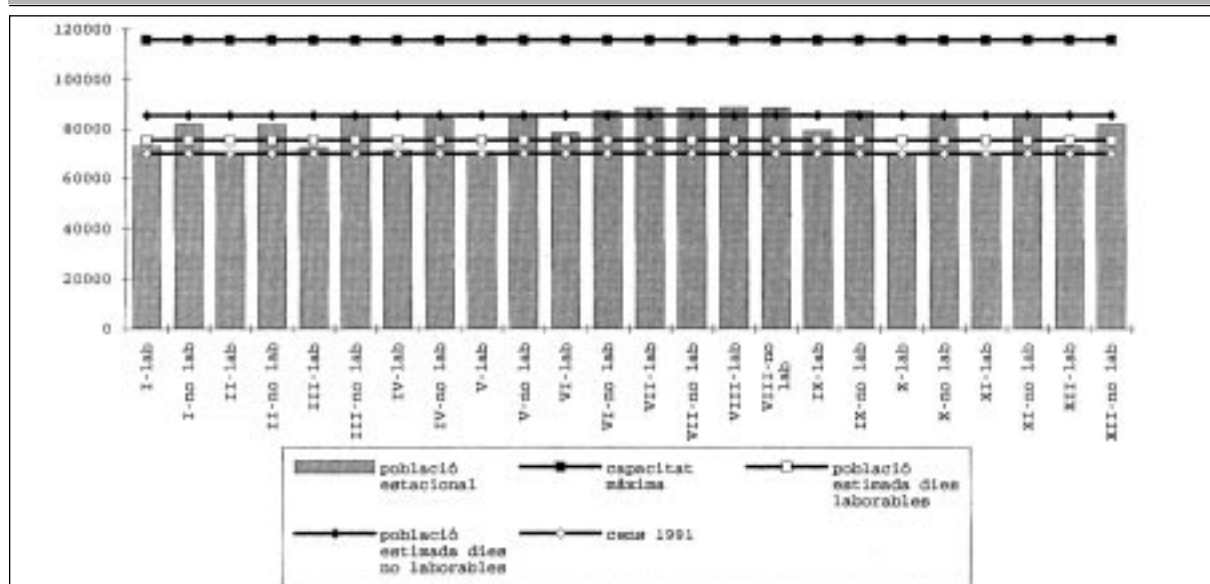
En aquest tercer apartat es tracta de veure quin és el paper que té l'Alt Penedès a Catalunya, i això es farà també a partir d'una sèrie de figures. La primera és la figura 24, on es presenta el Pla de distribució en zones del territori català, treball dirigit pels germans Rubió i Tudurí i presentat el 1932. Fins a l'elaboració del *Reconeixement territorial de Catalunya* de principis dels anys vuitanta, el *Regional Planning* dels germans Rubió i Tudurí és l'únic assaig de planejament del conjunt de Catalunya, tal com va escriure Francesc Roca el 1979, i fa una anàlisi territorial per tal d'elaborar una proposta d'ordenació del territori per a la localització de les activitats productives i no productives dels habitants de Catalunya. La figura 24 és el resultat d'aquest treball, i la zonificació que proposen no és, evidentment, d'una exactitud total a causa de l'escala utilitzada, però sí que permet veure com el territori català és interpretat amb 12 símbols. Pel

que fa a l'Alt Penedès li correspon una part de zona agrícola des de la riba esquerra de la riera de Llitrà fins als límits de l'est; una zona industrial al voltant del riu de Bitlles, una zona de balneari a Sant Martí Sarroca, i la resta és anomenat «terra campa», és a dir, sense especialització. Com es pot veure, l'esquema territorial és força diferent del de la figura 17 amb els seus tres paisatges (muntanyós, de la vinya, l'urbà i industrial).

La figura 25 és una interpretació geohistòrica de Catalunya elaborada per Lluís Casassas el 1990 a partir d'una anterior feta el 1977. Les dues interpretacions són molt semblants, però val la pena veure les dues: en la més antiga no apareix el topònim *Penedès*, però en la més moderna sí. En la figura 25 es pot veure com la interpretació de Casassas gira al voltant de Barcelona, del seu paper central i «de la seva funció cohesionadora, del paper dirigent, àvidament dirigent, moltes vegades, de les classes burgeses barcelonines. No hi ha cap contrada que quedi al marge de la ciutat de Barcelona, i del paper director, ordenador i, moltes vegades, desordenador, que la ciutat té en el con-

⁵ Una persona que vagi a la seva segona residència tots els caps de setmana i el mes de vacances, hi està entre 145 i 150 dies dels 365 que té l'any.

Figura 23. Estacionalitat de la població de l'Alt Penedès (1991)

Font: Elaboració pròpia a partir de E. Mendizábal et alii (1994).

junt català» (Casassas, 1977, p. 36). En aquesta figura, el Penedès es troba gairebé en el límit exterior de l'àrea immediata a Barcelona.

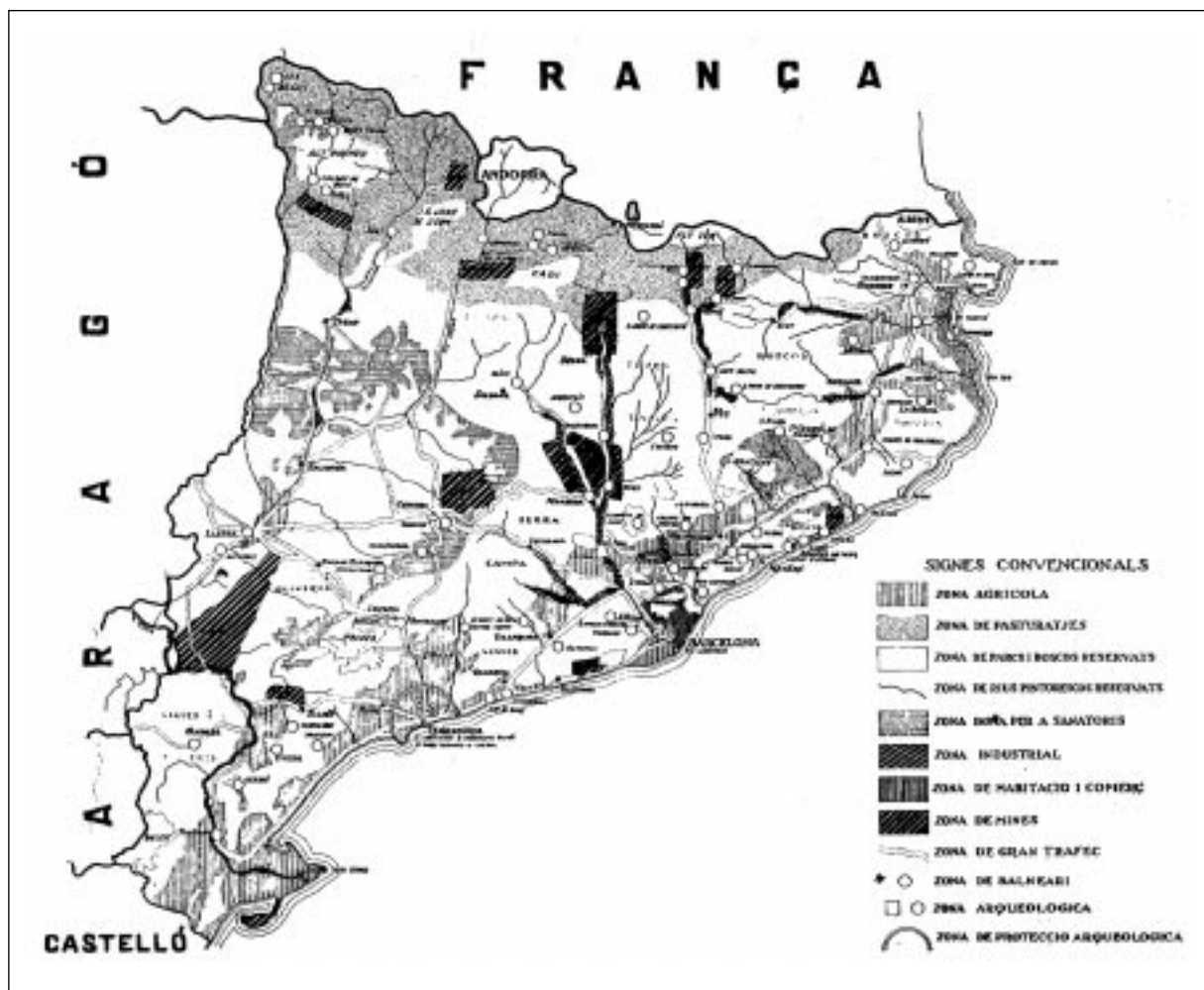
Un tercer exemple el trobem en la figura 26, que apareix en un article de Pujol i Junyent (1991), però que només donen les inicials de l'autora o autor, que són J. A. M. Aquesta figura és un esquema molt simple, però molt aclaridor, de les principals característiques geoeconòmiques de Catalunya. L'Alt Penedès apareix a l'àrea intermèdia, qualificada de «zona semiurbana d'usos diversos».

La Caixa de Catalunya, des de 1994, publica un *Anuari Econòmic Comarcal*, que en la seva primera

part analitza i reflexiona sobre el PIB de Catalunya per sectors d'activitat i comarques, i després fa una anàlisi econòmica regional d'un grup de comarques. Fins ara, l'Alt Penedès encara no ha estat analitzat, però en l'*Anuari* de 1998, el PIB és analitzat per grans eixos territorials; aquests eixos són l'eix metropolità⁶, l'eix de Tarragona⁷, l'eix gironí⁸, les comarques centrals⁹, i el Pla de Lleida¹⁰. Curiosament, l'Alt Penedès no en forma part de cap.

Finalment, voldria citar una altra interpretació territorial de Catalunya, en la qual mitjançant la tècnica dels coremes pensats pel geògraf francès Roger Brunet, es presenta un model gràfic de Catalunya en la figura 27. En aquesta figura es troben els límits de

Figura 24. Pla de distribució en zones del territori català

Font: F. Roca (1979). *Política econòmica i territori a Catalunya 1901-1939*, Barcelona, Ketrés.

Catalunya, les dues línies de relleu que marquen les tres grans àrees de Catalunya (els Pirineus, la Depressió Central, i el Prelitoral i el Litoral), els punts de relació amb l'exterior de Catalunya a partir de les carreteres, les cinc ciutats que estructuraven Catalunya (Barcelona, Girona, Lleida, Manresa i Reus-Tarragona) juntament amb les àrees d'oci (a la muntanya i al litoral), i finalment s'ha separat la Catalunya del soroll (allà on hi ha coses i on passen coses) de la Catalunya del silenci, que és descrita per Casassas (1977, pp. 18-20) per una «buidor humana, econòmica, cultural. (...) L'anuncien [a aquesta Catalunya del silenci] un bon grapat de viles i ciutats que, fins fa pocs anys, eren seus de trafegosos mercats i ara, en canvi, veuen créixer l'herba pels carrers silenciosos i poc concorreguts». La Catalunya del soroll és on succeeixen les coses: és

on hi ha una concentració elevada de població, infraestructures, llocs de treball, inversions en indústries i negocis, els principals serveis públics i privats, els esdeveniments que atreuen a més gent durant períodes de temps més llargs. I l'Alt Penedès forma part de la Catalunya del soroll, encara que s'ha de matissar amb el fet que és una part tranquil·la d'aquesta Catalunya sorollosa i dinàmica.

⁶ Format per les comarques del Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

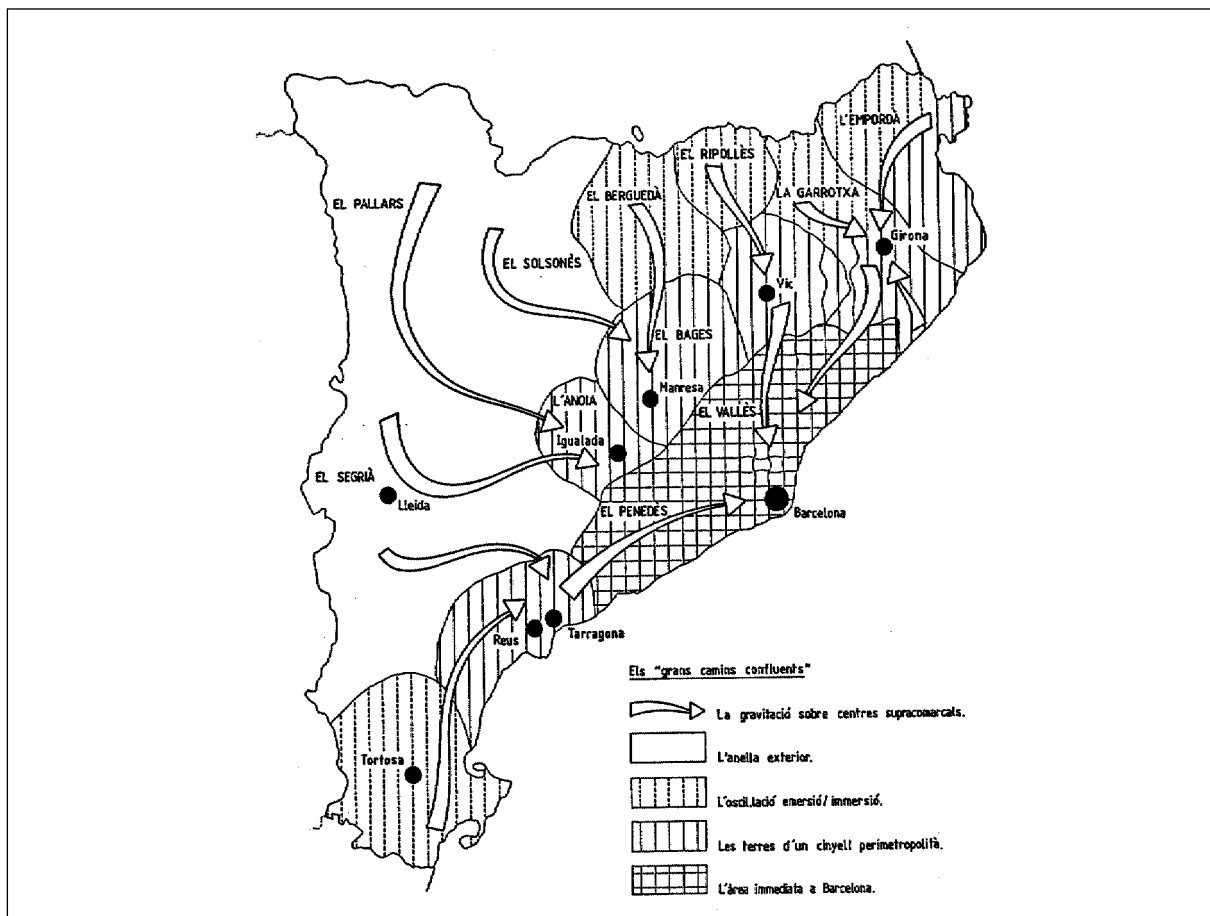
⁷ Format per les comarques de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Ebre i Tarragonès.

⁸ Format per les comarques de l'Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, Pla de l'Estany i Selva.

⁹ Format per les comarques d'Anoia, Bages i Osona.

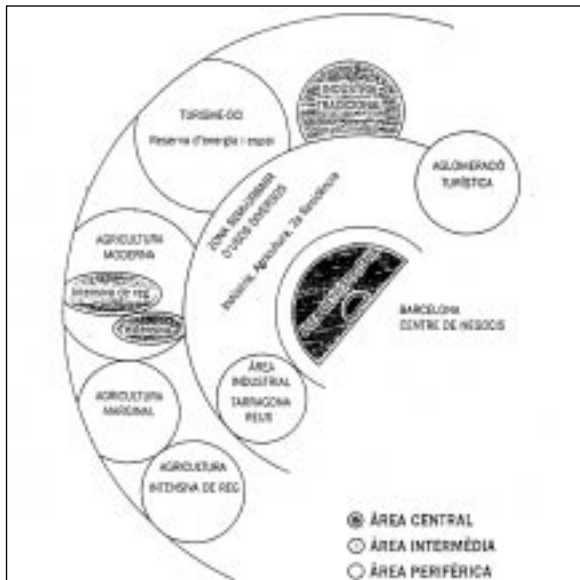
¹⁰ Format per les comarques de la Noguera, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià i Urgell.

Figura 25. Els fonaments de la unitat de Catalunya

Font: Lluís Casassas (1990) *La ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya*, Barcelona IEC

Figura 26. Esquema geoeconòmic de Catalunya

Font: J. A. M, 1983 (a Pujol i Junyent, 1991).

Bibliografia

Ajenjo, M.; Arribas, R.; Blanes, A.; Mendizábal, E. i Módenes, J. A. (1993); «L'evolució de la població de Catalunya en el període 1986-1991. Estancament demogràfic i canvis en la distribució territorial de la població», *Papers de Demografia*, núm. 74, Centre d'Estudis Demogràfics.

Brunet, R. (1980); «La composition des modèles dans l'analyse spatiale», *L'Espace Géographique*, tom IX, núm. 4, pp. 253-265.

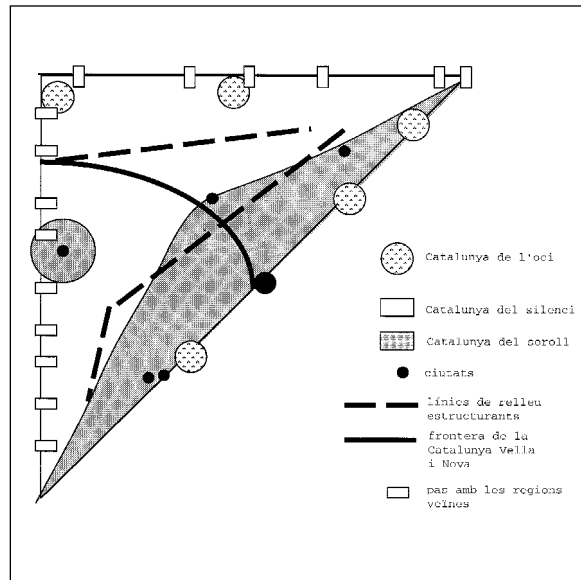
Burgueño, J. (1995); *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans (1750-1850)*, Barcelona, Dalmau.

Caixa de Catalunya (1994); *Anuari Econòmic Comarcal*.

Casassas, Ll. (1977); *Barcelona i l'espai català. El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya*, Barcelona, Curial.

Casassas, Ll. (1990); *La ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

Figura 27. Un model gràfic de Catalunya

Font: E. Mendizábal (1993)

Casassas, Ll. (director); Mendizábal, E. (coordinador); Arribas, R.; Bertran, E. i Cuxart, M. (1991); *L'Alt Penedès. Una comarca dinàmica als confins metropolitans*, Barcelona, Caixa de Catalunya.

Casassas, Ll. i Nadal, F. (1983); «Les divisions administratives», a *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Geografia General*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, vol. 18, pp. 382-412.

Centre d'Estudis de Planificació (1983); *Reconeixement territorial de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.

Huetz de Lempis, A. (1993); *Vignobles et vins d'Espagne*, Burdeus, Presses Universitaires de Bordeaux.

Lluch, E. i Nel-lo, O. (curadors) (1983); *La gènesi de la Divisió Territorial de Catalunya: edició de documents*, Barcelona, Diputació de Barcelona.

M, J.A. (1983); *Les zones défavorisées en Catalogne: un étude comparative du degré de développement des comarques*, Montpellier.

Mendizábal, E. (1993); «Una proposta de model espacial per a la interpretació territorial de

- Catalunya», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 36, pp. 101-118.
- Mendizábal, E. (director); Ajenjo, M.; Blanes, A. i Sánchez, E. (1994); «La població estacional als municipis de Catalunya», *Papers de Demografia*, núm. 75, Centre d'Estudis Demogràfics.
- Mendizábal, E. i Sánchez, E. (1998); «La mobilitat habitual de la població a Catalunya», a Giner, S. (director) (1998); *La societat catalana*, Barcelona, Institut d'Estadística de Catalunya, pp. 283-298.
- Nadal, F. i Montaner, C. (1993); «El projecte de divisió administrativa de la Mancomunitat i els estudis sobre la comarcalització de Catalunya (1907-1919)», a Lluís Casassas, *Geografia i territori*, Barcelona, Universitat de Barcelona, pp. 95-115.
- Pujadas, I., i Mendizábal, E. (1991); *La població de Catalunya 1975-1986*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- Pujol, J. X., i Junyent, R. (1991), «El procés urbanitzador als municipis petits de Catalunya», *Espais*, núm. 29, pp. 30-34.
- Ribas i Piera, M., (editor) (1995); *Nicolau M. Rubió i Tuduri i el planejament regional*, Barcelona, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona-Altafulla.
- Roca, F. (1979); *Política econòmica i territori a Catalunya, 1901-1939*, Barcelona, Ketrés.
- Unwin, T. (1996); *Wine and the vine. An historical geography of viticulture and the wine trade*, Londres, Routledge.
- Unwin, T. (1997); «El terror i la geografia del vi», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 45, pp. 257-274.
- Vila, P. (1931); «Per a una solució del problema comarcal a Catalunya», a *El problema comarcal a Catalunya*, Barcelona, Casa del Vallès, pp. 95-139.
- Vilà i Valentí, J. i Sarrión i Gualda, J. (1992); *El sentit històric de la comarca a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya.